

Shaping af ny adfærd

Skrevet af S.G. Friedman

Oversat til dansk af Jytte Thingvad

Kilde: *Flock Talk - en World Parrot Trust publikation*. © 2007-2011. Alle rettigheder forbeholdt. www.parrots.org.

En adfærd kan ikke blive forstærket, før den viser sig, hvilket kan være et problem, når man har brug for at lære sin papegøje en ny adfærd. Det kan være en mulighed at vente på, at adfærden viser sig af sig selv, hvorefter man kan fastholde den med positiv forstærkning, men nogle typer adfærd forekommer meget sjældent eller slet ikke. Løsningen på det problem er kendt som shaping – eller lidt mere teknisk ”særlig forstærkning af lidt efter lidt tilnærmet adfærd”. Shaping er en fremgangsmåde, hvor man forstærker en gradueret række af små ændringer i retning af den endelige adfærd, og hvor man starter med den adfærd, som er tættest på, og som fuglen allerede gør.

Nedenfor er to eksempler på shaping forløb. Det ene for at lære fuglen at lege selvstændigt, og det andet at bade. Forstærkerne og den tilnærmede adfærd, som er anført i begge forløb, er udelukkende eksempler, som skal tilpasses til den enkelte fugls præferencer og tryghedsniveau. Ligesom alle andre adfærdsregulerende forløb er også shaping et studie af den enkelte fugl.

Shaping forløb 1: Leg med legetøj

1. Endelig adfærd: Selvstændig leg med legetøj
2. Tætteste befærd, som fuglen allerede gør: Kigger på legetøjet
3. Forstærker til hver adfærd, som falder inden for målet: solsikkefrø og ros
4. Mulige trin:
 - a. Kigge på legetøj
 - b. Bevægelse mod legetøjet
 - c. Røre legetøj med næbbet
 - d. Samle legetøj op med næbbet
 - e. Røre legetøj med foden
 - f. Holde legetøj med foden, mens næbbet piller ved det
 - g. Gentagelse af tidligere trin i længere perioder

Shaping forløb 2: Sætte bade-reaktion igang

1. Endelig adfærd: Træde op i en lav vandskål
2. Start adfærd: Kigger på vandskålen
3. Forstærker til hver adfærd, som falder indenfor målet: Bifald og ros.
4. Mulige trin:
 - a. Kigge på skålen
 - b. Vende ansigtet mod skålen
 - c. Tage et skridt i retning af skålen
 - d. Tage to skridt i retning af skålen
 - e. Træde helt hen til skålen
 - f. Kigge på vandet i skålen
 - g. Løfte foden ved siden af skålen
 - h. Røret vandet i skålen med foden

- i. Træde op i skålen med den ene fod
- j. Træde op i skålen med begge fødder
- k. Gå rundt i skålen

Hvordan shaping virker

Når man vil implementere et shaping forløb, kræver det, at man lægger mærker til de små, diskrete og naturlige variationer i den måde, som adfærd udføres på i en respons-klasse (kaldet en operant klasse). For eksempel er det naturligt for en papegøje at løfte sin fod forskelligt hver gang (venstre eller højre, højt eller lavt, hurtigt eller langsomt, med eller uden bevægelse af tærne osv.) Typisk er disse variationer ikke vigtige, og de forskellige måder at gøre det på bliver simpelthen klassificeret som én adfærd – eller operant klasse – kaldet ”Foden løftes”. Men disse små variationer er præcis det, som gør det muligt for os at shape en papegøje til at vinke, hvor det endelige mål er, at en fod løftes hurtigt og højt, og hvor tærne åbnes og lukkes.

Shaping starter med forstærkning af den første tilnærmelsesvis adfærd, hver gang den vises, indtil den udføres uden tøven. Derefter forstærkes en variation endnu tættere på målet, samtidig med, at man stopper med at forstærke den første adfærd. Når den nye adfærd udføres uden tøven, forstærkes en endnu tættere tilnærmelse, mens man stopper med at forstærke alle tidligere trin. På denne måde vil kriteriet for forstærkning gradvist skifte i takt med, at man kommer tættere og tættere på det endelige mål. Til slut vil alle variationer af mål adfærden være blevet forstærket.

Hvis et trin er svært for fuglen, kan træneren gå tilbage og gentage det seneste succesfulde trin, eller træneren kan forstærke en endnu mindre variation i adfærd. Så snart en tilnærmet adfærd bliver udført uden tøven, kan mere forandring frembringes, og derudfra vælges den næste tilnærmede adfærd ved at skifte mellem at forstærke al respons og at tilbageholde forstærkning. Dette vil få fuglen til at anstrenge sig for at få forstærkning. I alle tilfælde vil det være papegøjen, der bestemmer både den præcise rækkefølge og hastigheden. Og det kræver, at træneren har sensitivitet og erfaring til at bemærke nuancer i adfærden.

At tilføre et stikord

Når man shaper leg med legetøj eller badning, vil det være legetøjet og vandskålen, der er forudsætningen for, at den ønskede adfærd udføres. For anden adfærd kan træneren tilføre et stikord (også kaldet diskriminativ stimulus, forkortet SD) som signal til, at adfærden ønskes. Når man vil tilføre et stikord, starter man med at sige ordet, imens adfærden vises. Derefter siger man stikordet tidligere og tidligere, indtil det bliver sagt *inden* adfærden. Til sidst belønner man udelukkende adfærden, når den udføres efter et stikord, og man ignorerer adfærden, når den udføres uden stikord. Dette vil skabe en sammenkædning af stikord og adfærd, også kaldet stimulus kontrol. Når man siger, at en adfærd er under stimulus kontrol, betyder det, at den udføres efter et stikord, og sjældent eller aldrig, når stikordet ikke siges.

Shaping mål-træning

Om katte beskriver Catherine Crawmer (2001) mål-trænings teknikken således:

”Hvis vi på stikord kan få en kat til at berøre en pind med næsen, hvad kan vi så bruge den adfærd til? Svaret er et spørgsmål: Hvad kan vi ikke bruge det til?” (s. 57)

Mål-træning er en adfærd, hvor en bestemt kropsdel (f.eks. næb, vinge eller fod) berører et bestemt mål, og det kan man nemt træne papegøjer til ved hjælp af shaping. Når fuglene har lært at berøre enden af en træpind med deres næb, kan ejerne forudsige og kontrollere fuglenes bevægelser. F.eks. kan en utæmmet fugl lære at røre en pind, mens den sidder i buret, hvilket giver ejeren mulighed for på en sikker måde at øge samværet med fuglen, give positiv forstærkning og etablere 2-vejs kommunikation. En fugl, som nægter at forlade toppen af sit bur, kan lære at gå ind på en pind i buret ved hjælp af mål-træning; en vagtsom fugl kan med mål-træning lære at gå ind i et transportbur, når den skal til dyrlæge; og en aggressiv fugl kan man med mål-træning distrahere fra at bide. Mål-træning kan også bruges ved trick-træning, som f.eks. dreje rundt, klatre op og ned ad stiger og ringe med klokke. Mål-træning er en vigtig, grundlæggende færdighed for alle selskabspapegøjer, da det åbner døren til alle former for positiv forstærkning og manøvre muligheder.

Kun fantasien sætter grænser

Med shaping kan vi i teorien træne en hvilken som helst adfærd, som fuglens anatomi tillader. Almindelig håndtering, dyrlægeundersøgelse og berigende adfærd kan shapes, så man reducerer stress og øger fysisk og psykisk stimulation. Fugle kan lære adfærd som at løfte foden ved trimning af kløer, gå ind og ud af kasser, forblive rolige, hvis de pakkes ind i et håndklæde, flyve til angivne siddepladser og at spille basketball osv. Shaping kan også bruges til i forskelligt omfang at ændre eksisterende adfærd så som varighed, hastighed, intensitet, sted og reaktionstid. Ikke overraskende bliver også problemadfærd tit shapet ubevidst. Vi lærer uforvarende vores fugle at bide hårdere, skrigende højere og haste hurtigere igennem shapingens små udviklingstrin. Men uanset hvad er shaping uendeligt anvendelig i træningen af papegøjer i fangenskab, hvilket gør shaping til det smarteste af alle træningsteknikker. Anvendelsen er udelukkende begrænset af ens fantasi og engagement i at lære at bruge det.

Copyright S. G. Friedman, september 2005. Alle rettigheder forbeholdes. Kopiering af hele eller dele af dokumentet må kun ske med forfatterens skriftlige tilladelse.